

KRITIČARI O AMIRU BRKI

Priredio:
Dr. Muhidin Džanko

Tešanj, 2020.

Izdavač
Opća biblioteka Tešanj

Urednica
dr. Almina Alagić

Recenzenti
Dr. Enver Kazaz & dr. Edin Pobrić

ISBN: 978-9958-895-54-8

Benamina Londrc

KNJIGA VANVREMENSKOGA ZNAČAJA

(Amir Brka: *Nisim Albahari, tragični revolucionar*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2018.)

Naša prolaznost uvjetuje i našu nespornu bliskost s prošloću, a ona pobuđuje nostalgiju, resentment, prirodenu idealiziranu sliku o prošlim vremenima. To ljudsko trajanje svima je drago, ali ga rijetko ko, umjesto samo u srcu, čuva između korica knjige. Bosanskohercegovački sjajni putopisac Zuko Džumhur je u *Nekrologu jednoj čaršiji* napisao: "Samo se slike dugo pamte, a riječi već sutradan promijene svoj red." Iako su riječi pisaca promijenile odavno svoj red i raspored u novim vremenima, slika Bosne i Hercegovine od posljednjih stoljeća svjedočanstvo je i nesporna činjenica da su bosanskohercegovački Jevreji dio njenog povijesnog bića.

Postepenim prelaskom domaćeg stanovništva na islam i doseljavanjem pripadnika islama iz drugih područja Osmanskog carstva stvoren je novi duhovno-vjerski okvir: islam - katolicizam - pravoslavlje, a u njegov kulturni i etnički mozaik u osmanskom periodu ulaze i španski Jevreji - Sefardi. Seobama i međusobnim miješanjem u Bosanskom ejaletu nastalo je društvo koje se u moderno doba označava terminom "multietničko društvo". Sve do kraja 18. stoljeća u Evropi je vladala krajnja vjerska netrpeljivost. Za razliku od tog načela, Bosna nikada nije bila građena na vjeri ili etnosu, čak ni u vrijeme opće primjene principa u Evropi *Cuius regio, eius religio*. Samo u Bosni, kao nigdje u Evropi, mogle su se na 1 km² susresti najvažnije bogomolje triju monoteističkih religija, judaizma, islama i kršćanstva u katoličkom, pravoslavnom i protestantskom obliku. Samo u Bosni to je izgledalo sasvim normalno: zajednički, razlikama obogaćen život u kojem Bog spaja, a ne razdvaja ljude, i u kojem ih vjera ujedinjuje, a ne razjedinjuje. U vrijeme u kojem je prisutno uklanjanje povijesnog identiteta Bosne i Hercegovine, svaki redak o njenoj prošlosti znak je da je čuvanje sjećanja na prošlost ujedno i čuvanje njenog povijesnog bića.

Prije knjige o Nisimu Albahariju, Amir Brka u pjesmi *Dijalektika tmine; Todesfuge* (2016. godine), posvećenog Nisimu Albahariju, piše i sljedeće stihove:

*U tome gradu, ti smatraš, dužan si, o zlu, da zboriš,
u njemu skrivenom, danas da govoriš...? No istinē,
druge, niti bolje, ni od ove gorē, koju sada slušaš,
zaludnu nadu zatomi, konačno spoznaj - da nema.
Merkuš i Rahela, Mikica i Mordo, Rena i sin Čučo,
te Isak i Blanka, i ostali, svi su - ònō u iskomu što
bjehu: u začecu određeni, ništavnog atomi.*

*I znam... Evo, to je što tebe vrijeđa: gdje stanište
je bilo i mojih drevnih pređa - dječije nema cike.
Ni Rikice ni Lotike, Bukijeva i Bracina nestao je
eho smijeha... Ni njihova nije, ni o njima glasa.
Ni traga, ni spomen ma jedan. Ni crnō zgarište,
od svega što bješe... Baš sve propalo je. Niti ploča,
skamenjena, gruba, na njoj Albahari, čak ni to
ne stoji...*

*Ali sve je, tako, i moralo biti, jer svjetlosni tračak
naličje je suštastvene tmine - i onda kad kresne u
svojestvenoj biti. Znanje tō prihvati, šutke raduj mu
se, tihom prosvjetljenju. Drugō tek su pustā, redom
praznā slova. Riječi su izlišne, sve su beslovesne.
Po sebi su, one, spram istine konvertiti, stog ih
zanemari.*

*Jesu, svi su, i odatle nestali su. Ali to je, i takva je,
opća ljudska povijest. U njenoj su magli iščezli i ònī
što su, strast ištući u njihovu novcu, snujuć zlato,
ili barem srebro, odveli ih, te ih klali, maljem tukli,
i strijeljali za tō. Uznesenje čistō, u vrtlog nigdine,
grob u zraku, gdje im nije tijesno, njima podarivši,
na jednom nimbusu, baš u Jasenovcu.*

Tokom svog dosadašnjeg, nevelikog akademskog rada, nisam se susrela sa tekstom koji na slikovitiji način predstavlja dušu i misli samog autora. Svakom napisanom riječi Amir Brka proživljava tematiku koju istražuje niz godina, veherentno se boreći za istinu. Autorove misli, pretočene u knjigu, protkane su znanjem i nepobitnim historijskim činjenicama, a posebno težnjom ka isticanju pravde i pravednog. U knjizi naslovljenoj *Nisim Albahari, tragični revolucionar* Amir Brka kroz priču o tragičnom revolucionaru čitaocima predstavlja sliku čitavog

jednog vremena i sudbina ljudi. Knjiga vraća dug prema herojima, revolucionarima koji su se borili protiv fašizma, i na taj način se naj snažnije suprotstavlja savrmenom revizionizmu historije. U vremenu kada se izjednačava antifašistička borba partizanskog pokreta, kojem je pripadao Nisim Albahari, sa fašističkim pokretima - Amir Brka pravi pionirski poduhvat i rasvjetljava puteve istine. Zbog toga ova knjiga ima vanvremenski i vannacionalni značaj.

Važno poglavlje u ovoj knjizi Brka je naslovio *Holokaust u Tešnju*, gdje govori o sudbini tešanjskih Jevreja u vrijeme holokausta. Amir Brka preispituje ocjene Samuela Pinte, Advana Hozića i drugih, te zaključuje da su iz Tešnja u jednom danu (23. septembra 1942.) odvedena i u Jasenovcu ubijena 22 Jevreja. Jedini koji je tada izbjegao hapšenje i likvidaciju u ustaškom logoru bio je Jozef Albahari, ali i njegova je sudbina tragična: otišao je u partizane, ustaše su za njim raspisale potjernicu, kasnije je njegova jedinica prešla u četnike, i na kraju su ga kao četnika strijeljali - partizani. U poglavlju *Zlodjela i krivotvorine* Brka polazi od tvrdnji prisutnih u literaturi o tome da su se Tešnjaci odmah na početku rata opredijelili za antifašistički pokret, te da je tu bio mali utjecaj Pavelićevog doglavnika Adem-age Mešića. Brka detaljno analizira postojeće podatke i dokazuje da su se zločini desili u vrijeme dok je Mešić boravio u Tešnju. Amir Brka naglašava kako odgovornost za činjenicu da je Tešanj 23.9.1942. ostao bez Jevreja snosi i Adem-aga Mešić, koji je kao dječak gledao kako se u Tešanj doseljavaju prvi Jevreji, "a potom se preobratio u ustašku zvijer koja je sve Jevreje što ih je još u Tešnju bilo - poslala na pogubljenje".

U drugom dijelu knjige autor besprijekornim stilom donosi biografske podatke o "tragičnom revolucionaru". Piše o Nisimu Albahariju, rođenom 28. januara 1916. godine u Tešnju, u trgovačkoj porodici. Još u višim razredima gimnazije, koju je završio u Sarajevu, došao je u dodir s napredno orijentiranom omladinom i neposredno učestvuje u raznim njenim kulturnim, sportskim i političkim akcijama. Poslije završetka škole radio je kao privatni namještenik u Sarajevu, gdje je istovremeno nastavio i revolucionarnu aktivnost. Osobito se isticao u radu klasnog sindikalnog pokreta u Savezu privatnih namještenika i u SBOTIČ-u. Član KPJ postao je 1935, a sljedeće godine osuđen je na jednogodišnju robiju koju je izdržao u Sarajevu, beogradskoj Glavnjači i na Adi Ciganliji. Poslije povratka s robije 1937. godine, ponovo se uključuje u partijsko-politički život, a u aprilu 1940. godine, poslije povratka s odsluženja vojnog roka, postao je član Mjesnog komiteta KPJ za Sarajevo. Kao istaknuti partijski aktivist, decembra 1940. godine odveden je u koncentracioni logor u Ivanjicu, gdje je ostao sve do 29. marta 1941. godine. U vrijeme kapitulacije jugoslavenske vojske Nisim se nalazio u Sarajevu, gdje je organizirao izvlačenje komunista palih u zarobljeničke logore.

U periodu priprema ustanka Albahari je, kao član Mjesnog komiteta, bio vrlo aktivan u organiziranju prikupljanja oružja i sanitetskog materijala, jačanju partijske organizacije u gradu i povećanju njene spremnosti za prihvaćanje novih zadataka. Kad je ustanak već izbio, Nisim je radio na formiranju prvih partizanskih odreda u okolini Sarajeva. Bio je zamjenik komesara Semizovačke čete i, prilikom organiziranja partizanskih odreda na sektoru Vareš-Breza, zarobljen je u okolini Vareša. Doveden je u ustaški zatvor u Sarajevu. Poslije žestokog mučenja, pred samo strijeljanje, uspio je da - zajedno sa sekretarom Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu Isom Jovanovićem, Milutinom Đuraškovićem i Vasom Misikinom - pobjegne iz neprijateljskog zatvora i da se prebaci na oslobođenu teritoriju Romanije. Kao iskusan partijski radnik, odmah je postavljen za sekretara Okružnog komiteta KPJ za odred "Zvijezda", gdje se jednako istakao i kao borac i kao organizator i politički mobilizator masa. U toku četverogodišnjeg rata prošao je mnoge borbe i jedinice. Po pravilu se nalazio tamo gdje je nedostajalo iskusnih partijskih radnika. Bio je zamjenik političkog komesara čete i bataljona 6. istočno-bosanske brigade, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Romaniju, član Oblasnog komiteta KPJ za istočnu Bosnu, šef odjeljenja za zaštitu naroda za oblast Trećeg korpusa... Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja. Orden narodnog heroja dodijeljen mu je 27. novembra 1953. godine.

Biografske podatke o Nisimu Albahariju Amir Brka crpi iz prvoklasne arhivske građe, ulažući nevjerovatne napore da što preciznije predstavi "tragičnog revolucionara". Na kraju knjige autor razmatra Albaharijevu, ali i sudbine Jevreja i njihov položaj u poslijeratnoj Jugoslaviji. On naglašava Albaharijev stav da su se Jevreji u partizanski pokret uključivali svjesno, a ne samo pod pritiskom nasilja kojem su bili izloženi u ratu. Postali su *tragični revolucionari*, kakvim Amir Brka doživljava i predstavlja Nisima Albaharija.

Svojom pojavom ova knjiga Amira Brke izazvala je pažnju u zemlji i regionu, a istovremeno i inicirala potrebu kompleksnijeg pristupa toj temi i obavljanje dodatnih istraživanja u dubinu i u širinu. Na osnovu činjenica prezentiranih u knjizi, može se zaključiti da su bosanskohercegovački Jevreji bili i ostali integralni dio bosanskohercegovačkog društva. Knjiga je istovremeno i podsjećanje i uspomena na bogati život Jevreja u ovim krajevima i njihov doprinos bosanskohercegovačkom društvu. Svaki čitalac će u ovom djelu naći jednu novu dimenziju saznanja, koja je čekala priliku da bude otkrivena. Ta se prilika ne smije propustiti.

(*Diwan*, Gradačac, XXI-XXII, 2019, br. 47-48, 140-144. str.)